

VÍCTOR FERRO I POMÀ

Joan Egea i Fernàndez

President del Consell de Garanties Estatutàries

Abans que res, vull agrair la invitació que, en nom de la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, em va fer el Dr. Josep Serrano per a participar en aquest acte inaugural de la II Jornada d'Estudis de Dret Públic Català Víctor Ferro Pomà, que enguany es dedica a la sobirania i que constitueix també un merescut homenatge a la persona i l'obra de qui li dona nom, el professor Víctor Ferro, que, malauradament, ens va deixar ja fa més de catorze anys.

Permeteu-me també que manifesti l'especial satisfacció que sento pel fet que, un any després que la pandèmia de la COVID-19 obligués a posposar-ne la celebració, avui ens puguem retrobar ja presencialment.

La primera vegada que vaig sentir a parlar del professor Ferro va ser quan, just després que es publicués, l'any 1987, el seu llibre *El dret públic català: Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, un company del Seminari d'Història del Dret de la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona me'l va recomanar tot insistint que era de lectura imprescindible. En llegir-lo, de seguida em vaig adonar que, efectivament, es tractava d'una obra fonamental que esdevindria de referència en l'àmbit de la història del dret català, com així ha estat; cosa que no és gens estranya si tenim en compte que estem parlant d'un dels grans especialistes en història del dret públic de Catalunya, si no el millor.

Haig de reconèixer que aleshores em va cridar l'atenció que l'autor d'una obra tan important per a la historiografia del dret hagués desenvolupat la seva recerca científica fora de l'àmbit universitari. I també em va sorprendre que ho hagués fet ja en plena maduresa, amb poc més de cinquanta anys i després de culminar una reeixida carrera professional com a funcionari de l'Organització de les Nacions Unides i col·laborador també d'altres organitzacions internacionals molt rellevants que, com que són tan nombroses, m'estalvio d'esmentar. Per això considero que, encara que fos amb retard, va ser una sort que el professor Tomàs de Montagut l'acabés incorporant a l'Àrea d'Història del Dret de la Universitat Pompeu Fabra, ja que això va permetre no només que els estudiants poguessin gaudir dels seus coneixements, sinó que ho fessin també els mateixos professors companys de la Facultat. És més, era d'aquells professors que, a banda de fer gran l'assignatura, incrementen la reputació dels estudis que imparteixen.

Va ser aleshores quan vaig poder comprovar personalment que, com va assenyalar el professor Montagut mateix en la I Jornada de Dret Públic Català, Víctor Ferro era una persona entranyable, amb una gran intel·ligència, una amplíssima cultura i una enorme vocació de servei públic. Mai no feia ostentació, afegeixo jo, dels seus

coneixements, sinó que es caracteritzava per una gran modèstia, com, d'altra banda, queda de manifest en la justificació que ell mateix fa en la introducció d'*El dret públic català*. És més, aquest tarannà queda reflectit també en el text de Fontanella (*Tractatus de Pactis Nuptialibus*, I, cl. 3, glo. 1, núm. 32 *in fine*) que, a tall de màxima o de lema, reproduïx a l'inici del llibre i que, al meu parer, constitueix una mena de carta de presentació de la seva manera de ser, que, per cert, el jurista d'Olot entenia que caracteritzava els juristes catalans en general. Concretament, en aquest text Fontanella, després d'elogiar els doctors del Sacri Regii Senatus Cathalonix i els advocats que hi exercien, afirma, amb un excés d'humilitat, que els catalans no són tan atrevits com els d'altres nacions perquè sempre temen les crítiques i per això escriuen poc, a banda que, pel seu natural, senten aversió a l'ostentació pública.

Com a civilista que soc i també, per què no dir-ho, com a aprenent d'historiador del dret que he estat, si més no en la meua etapa de formació (d'això ja fa molts anys), m'agradaria fer un paral·lelisme entre el camí que vam emprendre una part del civilistes catalans i l'obra de Víctor Ferro. Em refereixo al fet que l'aprovació de la *Compilació del dret civil especial de Catalunya* l'any 1960 i, més destacadament encara, la celebració del Segon Congrés Jurídic Català, del qual ara tot just acabem de commemorar el cinquantè aniversari, van portar que una part dels professors de dret civil iniciéssim un camí semblant al que, en relació amb el dret públic, seguiria també el llibre objecte d'aquesta breu ressenya. Els civilistes partíem també del fet que la recerca científica passava necessàriament per aprofundir en les arrels de la tradició jurídica catalana com a via més sòlida per a tornar a bastir la imponent estructura que havia caracteritzat el dret civil català en èpoques no gaire llunyanes. Com he assenyalat en altres ocasions, això va comportar que, amb una formació històrica més aviat migrada, ens haguéssim de submergir o, emprant les paraules que el professor Ferro fa servir per a explicar com va bastir la seva obra, «escorcollar, extractar i ordenar» les fonts del nostre dret històric i la literatura jurídica més rellevant, per a així poder descobrir el veritable significat de les institucions i el seu funcionament en cada època concreta. Ho fèiem perquè creïem que això ens facilitaria, com així ha estat, l'adaptació del dret català als nous temps.

Ho remarco perquè, en rellegir *El dret públic català* per tal de preparar aquesta intervenció, he pogut confirmar que la finalitat que Ferro perseguia en presentar el passat col·lectiu de Catalunya a través de les seves institucions polítiques i administratives (tot lamentant-se, per cert, que no hagués rebut l'atenció aprofundida que mereixia), coincideix —si canviem «institucions polítiques i administratives» per «institucions civils»— amb la que perseguíem els civilistes: recuperar el dret històric. Es pot dir, fins i tot, que materialment, amb aquella nova renaixença, en força aspectes ambdós àmbits de la recerca històrica es complementen. És el cas, per exemple, de l'apartat 7.1 del llibre, el dedicat al «Dret», on Ferro tracta del dret comú, dels preceptes reials i llur articulació amb el dret paccionat, del costum i les altres fonts del dret, de la jerarquia de les normes, de la interpretació de les lleis, etc., matèries, totes elles, que Josep

Maria Gay i jo mateix ja havíem analitzat, des d'un punt de vista eminentment iusprivatista, en un article —molt modest, si es compara amb el llibre del professor Ferro— que vam publicar, vuit anys abans, en la *Revista Jurídica de Catalunya*: «Eficàcia de les normes a la tradició jurídica catalana des de la baixa edat mitjana fins al Decret de Nova Planta». En aquest treball, a banda de delimitar l'àmbit de la nostra recerca al mateix període al qual després, des de la perspectiva del dret públic, se circumscriuria el llibre del professor Ferro, vam utilitzar també les mateixes fonts bibliogràfiques (els clàssics catalans dels segles xv al xvii).

En fi, partíem també del criteri que allò veritablement rellevant per a l'estudi de la història és el coneixement de les institucions polítiques, judicials, administratives i financeres, a l'empara, lògicament, d'unes normes i uns mecanismes d'ordenació i de disciplina social que, en el cas de Catalunya, eren plenament equiparables amb les d'altres territoris d'Europa. Ferro ho il·lustra d'una manera extremament clara quan diu que no és possible entendre, valorar o jutjar el actes d'un personatge històric sense tenir una idea més o menys precisa de, per exemple, com s'arribava al càrrec que ocupava, quant de temps s'hi estava, de qui depenia, els poders que tenia i sobre qui els podia exercir. És a dir, del context o règim normatiu.

Això significa, dit amb unes altres paraules, que no ens hem de conformar amb la mera erudició històrica, sinó que el coneixement de les nostres arrels ha de servir, justament, per a fer evolucionar les institucions (tant si són de dret públic com de dret privat) cap a l'assoliment de les màximes cotes d'autogovern.

També em va cridar força l'atenció la seva manera d'abordar la interpretació del nostre dret històric, ja que, més enllà de la descripció neutra de la norma en qüestió, Ferro atorga un protagonisme molt destacat al seu destinatari o, el que és el mateix, a la persona i els seus drets. Em refereixo al fet que destria i classifica cadascun dels drets de la persona, que, segons ell, poden trobar un cert equivalent no només en les primeres constitucions del segle XIX, sinó, fins i tot, en les modernes. És a dir, tracta les Constitucions de Catalunya com si fossin l'equivalent —òbviament, amb totes les reserves i els matisos que vulgueu— d'un sistema constitucional català *avant la lettre*. Això s'explica, al meu parer, pel caràcter fortament pedagògic del llibre, que alhora es tradueix en l'acostament de les institucions històriques a un context intel·lectual modern que les fa més entenedores per als lectors no especialitzats, tal com adverteix ell mateix. És a dir, mira de donar una visió actualitzada que, sense incórrer en l'anacronisme, fa més entenedora l'exposició i la comprensió de les institucions històriques.

En ocasions, això el porta a donar una certa visió idealitzada del règim jurídicopúblic dissenyat per les Constitucions de Catalunya. En aquest sentit, per a fer-lo més comprensible es permet la llicència literària de dir, per exemple, que la legislació de Catalunya reconeixia, amb més o menys amplitud, diversos drets que avui solen figurar en els llistats de llibertats fonamentals que encapçalen les constitucions modernes, seguint *Los fueros de Cataluña* que l'any 1879 havien publicat Josep Coroleu i Josep Pella i Forgas. Això, a l'hora de la veritat, no impedeix que es desmarqui d'aquests

autors i afirmi, amb un to més realista, que *Los fueros* era un llibre amb finalitats vulgaritzadores i apològiques on els autors van tractar d'encabir les normes i les institucions tradicionals de Catalunya.

Per a anar acabant, permeteu-me només fer un petit excurs sobre el tema de la jornada d'enguany, en particular sobre la diferent manera amb què el Decret de Nova Planta va acabar marcant el futur del dret públic i del dret civil (no parlo genèricament de dret privat perquè el camí del dret mercantil amb el *Llibre del Consolat de Mar* com a màxim exponent català ha estat una altra història).

Em refereixo al fet que resulta indicatiu i alhora molt aclaridor que el primer cop, si no vaig errat, que el llibre de Víctor Ferro es refereix a la *sobirania* sigui quan tracta precisament de la pèrdua d'aquesta com a conseqüència del Decret de Nova Planta. Concretament, afirma que el Decret va representar la decapitació i la desnaturalització de les institucions catalanes perquè va implantar els principis absolutistes i va destruir la individualitat sobirana de Catalunya, que restava annexada de fet, però irregularment, a Castella.

El Decret de Nova Planta també va repercutir fortament sobre el dret civil. Vull dir que el fet que aquest es mantingués vigent no va significar, com se sap prou, que no es veiés afectat, ja que, alhora que restà privat de les fonts de producció pròpies, progressivament anà quedant arraconat i substituït, en moltes matèries, pel dret de Castella. Dit d'una altra manera, el seu manteniment formal no va impedir —ans al contrari, va comportar— que visqués una llarga època de penombra o agonia que va durar més de dos segles i mig.

Recuperada la potestat legislativa per la Generalitat, aquella mena de conjunció —supervivència agònica i necessitat d'actualització— ha canviat del tot i avui podem presumir d'uns resultats extraordinàriament remarcables que fan que el Codi civil de Catalunya sigui una realitat. El Codi, com em deveu haver sentit a dir en altres ocasions, ha incrementat la reputació del nostre dret, atès que el dret codificat és percebut pels juristes i pels ciutadans en general com un dret més acreditat que proporciona més anomenada a un ordenament. Fins i tot es pot arribar a afirmar, amb totes les matisacions que calguin, que és una manifestació de sobirania, en el sentit que està presidit pel dogma de plenitud de l'ordenament jurídic —en aquest cas, del civil—, que s'integra en el procés de conformació de la nació catalana i deriva de l'exercici sobirà del Parlament de Catalunya, que té en bona mesura (no completament) el monopoli de la producció normativa en aquest àmbit.

Per a acabar, ara sí, em referiré, encara que només sigui per una certa deformació professional originada pel càrrec que encara ocupo en el Consell de Garanties Estatutàries, a unes paraules que el professor Ferro escriu en la pàgina 393 del llibre, citant Lluís de Peguera (*Decisiones*, 65, 2, i 191, 10) i Jaume Càncer (*Variae resolutiones*, III, 3, 112), i que em van cridar l'atenció perquè es poden associar al control preventiu que el Consell desenvolupa sobre les normes *in fieri* del Parlament o sobre la legislació d'urgència que pot arribar a aprovar el Govern. Víctor Ferro parteix del fet que

la preservació de la llibertat civil depèn necessàriament de l'observança constant de les normes:

[...] només és possible la pervivència de llibertat mitjançant l'imperi del dret (la cèlebre *rule of law* del constitucionalisme anglosaxó, concepte general a l'edat mitjana i que els catalans mantingueren aferrissadament fins a la primèria del segle XVIII), el qual, perquè sigui plenament actuant, requereix, evidentment, que hi estiguin sotmesos els mateixos governants.

Podria seguir, són temes que m'apassionen i que em portem a molts anys enrere d'aprenent d'historiador de les institucions civils, però és hora que parlin els experts. Vist el programa i els ponents, segur que la Jornada serà tot un èxit. Moltes gràcies.